

ANTROJI DALIS

D R A U G A S

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. sausio mėn. 28 d. / January 28, 1989

Nr. 19(4)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Senoviškas „Komunisto“ vedamasis

Pernai Lietuvos istoriografijoje įvyko precedento neturįs lūžis. Pagaliau leista tiesiai rašyti ne tik apie gilią Lietuvos praeitį, bet ir apie naujausius laikus. Gana atvirai rašoma apie masinius trėmimus 1941 ir pokario metais, apie inteligentijos terorizavimą. Pagaliau atvirai pripažinta, kad buvo slaptieji Molotovo-Ribbentropo sutarties protokolai, kad Maskvos kaltinimai Lietuvos vyriausybei buvo iš pirmo išlaužti, jog sovietiniai kariai buvo grobiami, nebuvo jokios prieš Sovietų Sąjungą nukreiptos Pabaltijo respublikų santarvės. Ne tik tokie istorikai, kaip Liudas Truska, Gediminas Rudis, bet ir eiliniai žmonės savo prisiminimais apie baisias trėmimų sąlygas suvaidino ypatingą vaidmenį, panaikinant istorijos netiesos karalystę.

Todėl labai stebina 1988 metų gruodžio mėnesio *Komunistų* žurnalo vedamasis, Tarybų Lietuvos pažangos pagrindas. Straipsnis daugiausia dėmesio skiria 1918-1919 metų įvykiams, kompartijos veiklai, Tarybų valdžios kūriniui. Viskas aiškinama gana senoviškai, bet tiesiog stulbina vedamojo išvados apie 1940 metų įvykius. Rašoma, lyg pernai nebūtų įvykę jokių didesnių pasikeitimų, lyg atvirumo dvasia nebūtų pasiekusi istorijos. „Padedami Tarybų šalies, darbininkai ir valstiečiai, pažangieji inteligentai, Lietuvos komunistų partijos vadovaujami, 1940 m. birželio 15-17 dienomis nuvertė buržuazinę valdžią. Svarbiausia iš tuo metu įvykusių revoliucinių permainų buvo ta, kad valdžia iš buržuazijos rankų perėjo į darbininkų klases, visų darbo žmonių rankas. Šias permainas įstatymais įtvirtino demokratikai išrinktas Liaudies seimas“. Taigi ne Stalino-Hitlerio sandėris, ne sovietinės kariuomenės įgyjimas, bet darbininkai ir valstiečiai, partijos vadovaujami, nuvertė valdžią. Kitaip tariant, vėl kartojamas pasakos apie socialistinę revoliuciją, nors visi dabar gerai žino, kad okupacijos išvakarėse darbininkai ramiai laikėsi ir

nemaistavo, kad kompartijos vadovai sėdėjo kalėjime ir nieko nežinojo apie socialistinę revoliuciją, kuriai jie tariamai vadovavo. Nė žodžiu neminimas Maskvos emisaras Dekanozovas, kuris, o ne Sniečkus, Paleckis ar Gedvilas, darė visus lemiamus sprendimus. Liaudies seimas nebuvo demokratiškai išrinktas, tik akylai vykdė Maskvos diktatus. *Komunisto* vedamajame pripažinama, kad buvo kai kurių ne-sklaidumų, kuriuos iš dalies sukėlė: „komandavimo ir savivalės sistema, grubios vyriausybės, kuriai vienvaldiškai vadovavo J. Stalinas, klaidos užsienio politikos srityje“. Daug prieštaravimų šiame viename sakinyje. Skundžiamasi dėl Stalino užsienio politikos klaidų, nors be šios politikos, tai yra be sandėrio su Hitleriu, grubaus kišimosi į Lietuvos vidaus reikalus ir pagaliau Lietuvos okupavimo, Lietuva nebūtų buvusi įjungta į sovietinę imperiją ir nebūtų buvę jokios vadinamosios socialistinės revoliucijos. Rašoma, kad valdžia perėjo iš buržuazijos rankų į darbininkų klases rankas, nors tuo pačiu tvirtinama, kad už visus nusikaltimus atsakingas Stalinas. Čia tai reikia rinktis vieną iš dviejų galimybių: arba darbininkai ir Lietuvos komunistai iš tiesų perėmė valdžią, ir tada jie atsakingi už režimo nusikaltimus, arba viską tvarkė Stalinas, tad nebuvo jokios socialistinės revoliucijos, jokių demokratiškų rinkimų į Liaudies seimą, ir darbininkai čia nieko dėti. Dabar jau aišku, koks buvo vietos komunistų ir koks Stalino vaidmuo šiuose įvykiuose.

Senų prasimanymų kartojimas yra savotiškai nelauktas reiškinys, tačiau suprantama, kodėl partija tai daro. Atviras tiesos pripažinimas smarkiai pakenktų sovietinės santvarkos teisėtumui. Juk kokia teise Lietuvą valdo komunistų partija, jei ji tik buvo klusnus Stalino įrankis tautos nepriklausomybės ir jos žmonių naikinime. Vis dėlto partijos abejingumas tiesai daug gero nežada.

K. G.

Šiame numeryje:

Lietuvos istorija pagal „Komunistą“ • „Lexicon Lithuanicum“
• Nauja Lietuvos roko muzikos grupė — X • „Vakar ir visada“
filmas • Kultūrinė kronika • Povilas Gaučys apie savo vertimus
• Josif Brodsky eilėraštis • Anatolijaus Kairio „Viena širdis“ •
New Yorko Arts Club Theatre naujas spektaklis

„Lexicon Lithuanicum“ — XVII a. žodynas

K. BARĖNAS

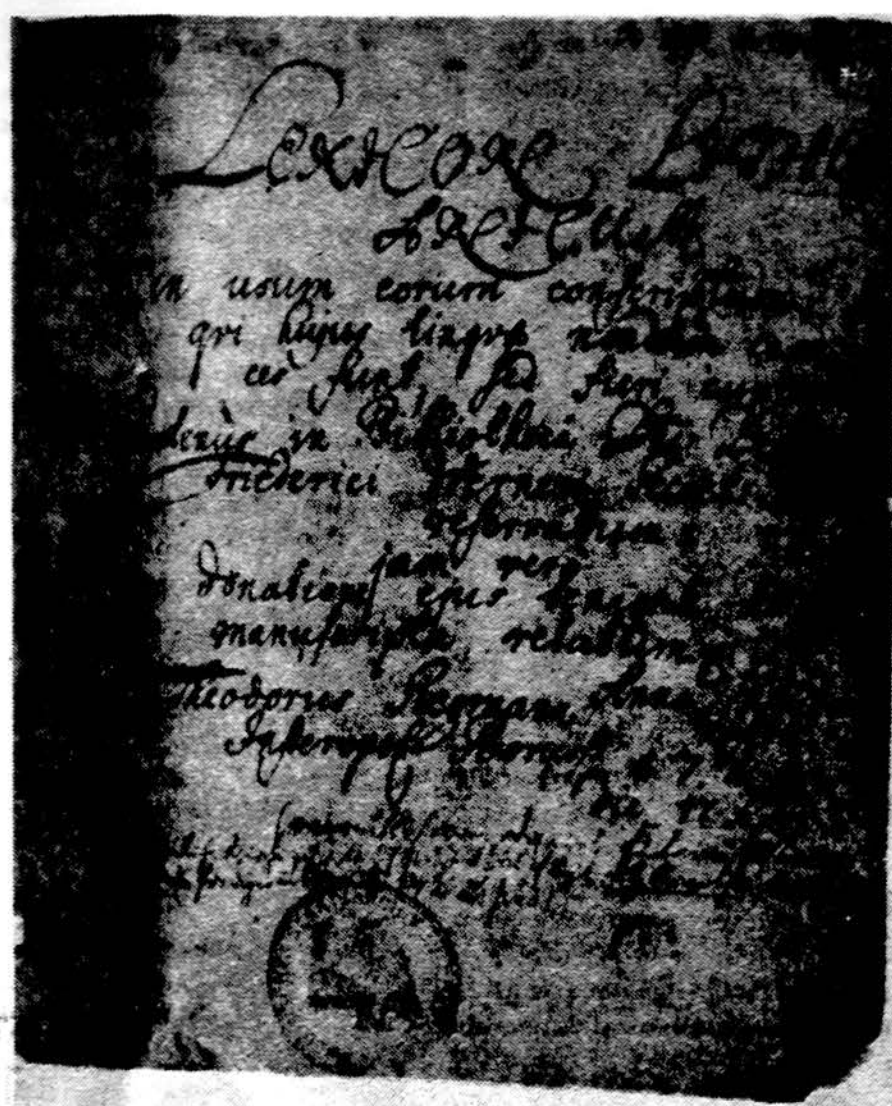
Lietuvos spaudoje kartais pasiskundžiama, kad jau senokai nebėra kurio nors žodyno, ypač dvikalbio. Šiaip praktiškai reikalingi lietuviškų žodžių vis pateikiama. Akademini didysis pamažu varomas į priekį ir po keleto metų, atrodo, bus baigtas ruošti ir leisti. Dabartinės lietuvių kalbos žodyno pokariu išėjo jau dvi laidos. Leidžiami ir specialūs žodynai (praktiškai lietuvių kalbos reikalui tokie kaip sinonimų, palyginimų).

Savo ruožtu pakartojami ir prieš šimtmečius išleisti, tokie kaip Konstantino Sirvydo. Naujai perspausdinti jie pasidaro prieinami kalbą tyrinėjantiems mokslininkams, kurių apstu Lietuvoje, bet netrūksta ir kituose kraštuose.

Dar, tiesa, su 1987 metų data, dabar ką tik pasirodė Vilniuje „Mokslo“ leidyklos išleistas Lietuvos Mokslų akademijos centrinės bibliotekos paruoštas vokiškai-lietuviškas žodynas *Lexicon Lithuanicum*, kietai įristas, didelio formato 568 puslapiai. Ir aplanko priekyje, ir nugarėlėje po pavadinimo atspausta po gabalą to žodyno. Kaina jo 3 rb. 70 kp., o siunčiant per paštą, pasirodo, reikėjo sumokėti 8 rb. 10 kp. Sunkus daiktas, sveria net 2 kilogramus.

Kas gi tai per žodynas? Anoniminis, jo autorius ar autoriai nežinomi. Ir spausdintas jis iš rankraščio, jau keletą amžių išsilaikiusio Rytprūsio, o nuo 1946 metų saugomos Lietuvos Mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje. 1945 metų pabaigoje Povilo Pakarklio vadovaujama mokslininkų grupė, kurią sudarė Juozas Jurginis, Andrius Bulota, Konstantinas Jablonskis ir kiti, patraukė į Karaliaučiaus pusę kaip tik ieškoti karo metu tolyn neisgabtų liutuanistinių turtų ir parvažiuo šį tą laimėję, nors didžiulia bibliotekų ir archyvų vokiečiams traukiantis buvo išgabenta į Vakarų Vokietiją. Apgriaučioje Laukstyčių pilyje jie rado ir tą žodyno rankraštį, šen ten sudrėkusį, susiliejusiomis raidėmis, sunkokai įskaitomą, bet įdomų ir vertingą Prūsijos liutuanininkų rašytinį paminklą. (Tą paieškų kelią akademikas Juozas Jurginis yra aprašęs *Per galės* žurnalo 1978 m. Nr. 2.)

O dabar tasai žodynas susilaukė viešumos. Kad jis pasirodytų, bus tarusi žodį redakcinė kolegija, kurią sudarė V. Drotvinas, A. Ivaškevičius ir J. Marcinkevičius, ir recenzentai prof. dr. J. Palionis, prof. dr. V. Urbutis ir filologijos

mokslų kandidatas K. Pakalka. Įvadą, teksto transliteraciją ir žodžių rodyklę parengė kalbininkas Vincentas Drotvinas.

Pats tas rankraštis žodynas ne kažin kokio didumo. Jis turi 113 žodyno lapų ir 2 viršelio lapus. Apytikriai jame yra 7,200 žodžių. Rašyta abiejose lapo pusėse. Nufotografuotas jo tekstas atspausdintas dabar knygoje kartu su spausdintais surinktuojais.

Žinių apie šį ir kitus anuomet Prūsijos liutuanininkams rašytus žodynus įvadiniuose puslapiuose pateikia Vincentas Drotvinas. Kai Prūsijos valdžia ėmėsi priemonių stipriai skieisti protestantizmą, susirūpinta ir tuo, kad ir liutuanininkams tikėjimas būtų skelbiamas jų kalba, o parapijose trūko mokytojų liutuanų, tai buvo skiriami kitataučiai. Jie turėjo mokytis liutuanų kalbos, ir tam tikslui reikėjo žodyno ir gramatikos. Įsrušės valstieji, pavyzdžiui, buvo tik keturi mokslus ėję mokytojai ir Karaliaučiuje mokesis vienas studentas liutuanų tuo metu, kai apie XVII a. vidurį susirūpinta jų religiniu švietimu. O liutuanų ar liutuanininkų tada įsrušės, Ragainės, Tilžės, Klaipėdos, Labuvos ir kai kur Šakių ir Tepluvos valstiečiuose būta apie 300,000.

Lotynų kalba gramatiką parašė Danielius Kleinas (ji išleista 1653 metais, o vokiška jos santrauka 1654 metais). Jis rašė ir žodyną, bet tas nebuvo išleistas. Savo gramatikos prakalboje jis yra skundėsis, kad „yra tokių, kurie, pasisavinę cenzoriaus lazdele, neapgalvotai sprendžia apie mūsų darbą, nors patys ir nesupranta, bet išdidžiai niekina ir atmeta“. Vincentas Drotvinas sako, kad toks skundas Danieliui Kleinui galėjo prisiveržti ir dėl jo paruošto žodyno.

Žodynas rašė ir Kristoforas Sapūnas, Teofilis Gotlybas Šulcas, J. Perkūnas, bet išleistas buvo tik didžiulis Frydricho Pretorijaus, skirtas daugiausia biblijos žodžiams ir posakiams. Kiti neišliko.

O kas gi autorius yra šito? Ar

jis yra Danieliaus Kleino, kaip yra nurodinęs prof. J. Gerulis ir jo nuomonę palaikęs prof. V. Falckenhanas? Prof. B. Larinas, prof. J. Palionis, T. Buchienė tuo abejoja, nes daug kas dar tebeš neįšaiskinta. Ir Vincentas Drotvinas apžvelgia visas šiuo metu įmanomas galimybes. Tasai rankraštis, kuris dabar panaudotas šiam leidiniui, yra perrašinėtas trijų asmenų. Tai leistų daryti išvadą, kad čia esama ne originalo, o tik nuorašo, dar ir po šiek tiek papildinoto lapų šonuose. 1718 m. rugšėjo 17 d., ligi tol savo bibliotekoje laikęs, Įsrušės sekretorius Danielius Frydrichas Verneris padovanojo jį Teodorui Zygmantui. Toks yra įrašas rankraštyje, bet autorystė nenurodyta.

Šiek tiek aiškesnės šviesos pateikia popierius, kuriame tas žodynas perrašytas. Popieriaus tyrinėtojai Lietuvoje ir Prūsijoje nurodo, kad jis turi tokį vandenženklį: trijų ažuolo gilių ir S ir H raidžių kompoziciją. 1632-1658 m. tokį popierių gamino Ekerio dirbtuvė netoli Karaliaučiaus.

Lexicon Lithuanicum

in usum eorum conscriptum
qui hujus lingvae nondum capaces
sunt, sed fieri cupiunt.

Hactenus in Bibliotecā Dñi: Danielis

Friederici Werneri Secret: Interb.
reservatum
jam verò

ex donatione ejus benignā ad mea
manuscripta relatum.

Theodorus Siegmann. Interopol: Borus :
Anno Salutis nostrae 1718, die 17 Sbr.

„Lexicon Lithuanicum“ — rankraščio XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodyno titulinis puslapis (kairėje) ir Vilniaus „Mokslo“ leidyklos 1987 metais išleisto tomo to puslapio transkripcija.

Metai rodytų, kad tokiu popierium galėjo naudotis Kleinas, bet taip pat ir kiti žodynų autoriai. Bet Danieliaus Kleino autorystės klausimas greit užkliūva už rašybos ir tuo kelia abejones. Tai neuoseklus priebalsių rašymas. Jos beveik visos čia dvejamos: dabbar, kaddangi, uppe, tekkti... Taip būvę daroma ir kituose Prūsijos liutuanų raštuose, net tie patys žodžiai ir viena, ir sudvejinta priebalsė parašomi. Tačiau *Lexicon Lithuanicum* turi sudvejinę gramatikose jos rašomos po vieną.

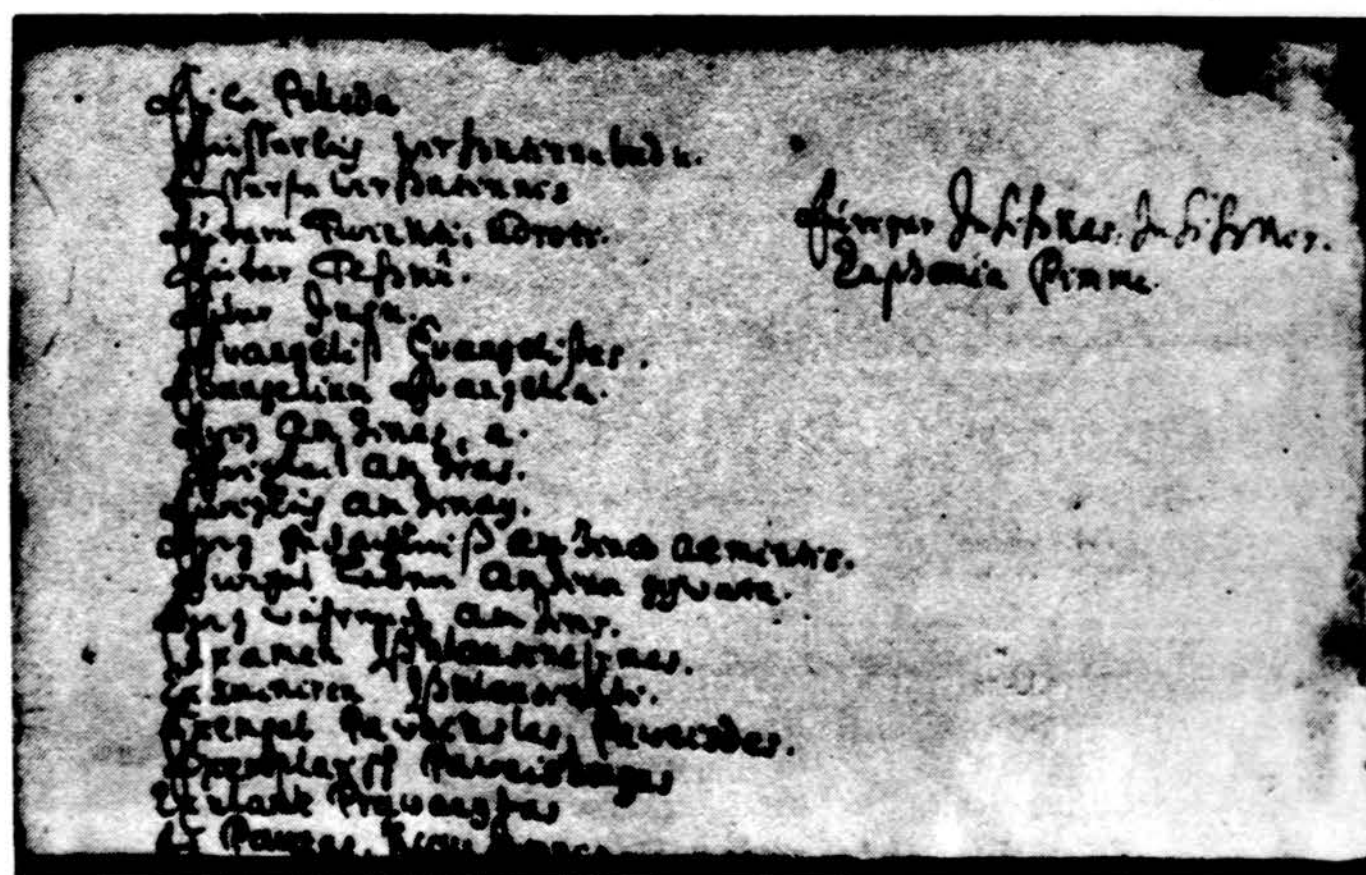
Tie ir kiti motyvai, kaip sako Vincentas Drotvinas, kol kas leidžia daryti vien tokią išvadą, kad šis žodynas tebeieško autoriaus. Gal jis ir bus surastas.

O kai tasai XVII a. liutuanininkams rašytas, bet jų niekada nepasiekęs, nes taip ir likęs neišleistas, žodynas dabar pasidarė visiems prieinamas (išspausdinta 3,000 egzempliorių), kalbininkams bus naujo darbo ir ne vien tik autoriaus ieškoti. Tai gi teks surišuoti, kas čia sava,

lietuviška, o kas gal vien Prūsijos liutuanams būdinga, kas svetima, kada tie nelietuviški žodžiai bus patekę į anų vietų kalbą ir kokių keliu.

Nespecialistams čia irgi itin įdomu. Apskritai liutuanų ir net retų žodžių čia gausu, net ir negirdėtų, ir nematytų. Akademiniame didžiajame žodyne gal jie ir visi bus surašyti, tie vartotiniai ir neįvartotiniai. Štai, kaip žodynas rodo, savaitės dienos liutuanuose Prūsijoje buvo vadinamos iš slavų perimtais vardais, taip, kaip ir Didžiojoje Lietuvoje dar ir pirmąjį šio amžiaus ketvirtį, kol įprasta į naujus liutuanus: *paniedelis, utarnindžia, sereda, četvergas, petničia, subata ir nedielės diena*. Prekė tavoru buvo vadinama. Pamotė vadinti turėta žodžiai *močka ir pavada*, o kumelei nusakyti dar ir senas žodis *asva* vartotas. Tai gi nėra abejonės, kad kalbininkai užguls glaudyti tą naująjį leidinį, ne vienam jų tai bus šviežias darbo laukas.

Remiantis šiuo žodynu, dargi (Nukelta į 4 psl.)

Rankraščio XVII amžiaus vokiečių-lietuvių kalbų žodyno teksto pavyzdys — raidė „E“: nuo „Eule“ — peleda iki „Ey“ — pautas, kiaušinis.

Laikas pažinti savo tautos išmintį

ŠIAURYS NARBUTAS

Audrius nusisuko nuo mikrofono. Jis pūstelėjo fleitą. Viena „Lituanikos“ festivalio mergytė, atsirėmusi į sceną, pasakė: „Nesijaudink!“. Ir jie pradėjo.

X (ŽENKLO GRUPĖ)

Aigris BULAVAS — smuikas, skudučiai
Gytis GASPERAITIS — cimbolai, fleita
Gintautas KAZEMĖKAS — būgnai
Audrius MICKEVIČIUS — kanklės, akustinė gitara, bosinė fleita, skudučiai
Šarūnas MIŠKINIS — akustinė ir bosinė gitaros
Valdas NEIMANTAS — akustinė gitara, skudučiai, perkusija

Taip, jie — X. Tai vienas seniausių žmonijos ženklų ir turbūt populiariausias iš tautinės ornamentikos simbolių. Jis reiškia dviejų pradų: dangaus-žemės, šviesos-tamsos, gėrio-blogio, vyro-moters, praeities-ateities vienybę. Kartu tai laimės, harmonijos, sėkmės ir skalsos ženklas. Jiems šis kryžius — senos ir naujos muzikos darna, padėjusi surasti grojimo maniera, kurią jie pavadino „improfolikas“. „Lituanikoje“ reklamuota „Skalsas“ — tai dėl komentavimo sunkumų primestas vienareikšmis pavadinimas.

Grupė debiutavo 1988 metų kovo 12 dieną Jūreivių mieste, Klaipėdoje. Juos pakrikštijo gintarinio pajūrio paaugliai, reikalavę: „Metal!“ Sunki pirmo koncerto pradžia ir netikėta pabaiga — ovacijos.

1988 metų rugsėjo pradžioje Varšuvos festivalyje „Be kontrolių“ jie grojo tarp daugybės pank roko grupių. Juos pavadino „balta varna“, bet noriai ir dėmesingai klausėsi, galbūt tik „stūmikiams“ (narkomanams) niekas nerūpėjo.

AIGRIS — tikras vilnietis. Jam dvidešimt treji metai. Vasarą baigė Konservatorijos smuiko klase. Norėjo tapti profesionaliu muzikantu, bet praėjusį rudenį, apsilankęs tikrose tautinėse vestuvėse, išgynavo dvasinį lūžį. Staiga suprato, kad jam neartima Bacho ar Mozarto muzika, o įsigilinęs į liaudies muziką, pajuto jos galia. Aigris galvoja, kad sutartinė — tai tūkstantmečių patikrintas raktas į visų mūsų pasamone, kuriai atsivėrus, pajunti protėvių dvasią.

GYTIS — uteniškis. Vilniaus inžinerijos statybos institute (VISI) baigė architektūros studijas, dalyvauja folkloriniame ansamblyje. Nusiteikęs rimtai.

GINTAUTAS — kaunietis. Studijuoja trečiame Dailės instituto skulptūros kurse. Turi paslapčių. Jam svarbiausia — daiktų ir for-

Pirmasis Lietuvos „rokenrolo“ čempionas Stasys Kiškis.

Nuotrauka Virgilijaus Šato (Kaunas)

mos analizė. Ritmą suvokia per sumerų meną, piešinio ritmiką. Jis nevaldina muzikanto ir nesirengia nieko naujo atrasti. Taip, — pripažįsta, — Lietuvoje būgnai nėra išraiškingi, bet jie — monumentalūs.

ŠARŪNAS — studijavo grafikos menas Dailės institute, gyvena kaime, moko vaikus, kuria. Daugiau domisi plastiniu

liaudies menu, muzika, kuri remiasi liaudies dvasia.

VALDAS — kaunietis. Tarnavo armijoje. Studijuoja antrame Dailės instituto dizaino specialybės kurse. Jis linkęs į vienatvę ir meditacijas. Laisvalaikiu ieško paprasto žiedo.

AUDRIUS — birštonietis. Augęs džiaziniame gydomųjų versmų mieste, Nemuno vin-

giuose išvengusiame izmų bacilos. Atvykęs studijuoti į Vilnų, blaškėsi, bet tada Dailės instituto folkloriniame ansamblyje suprato, kad tautos menas — neissemiami vandenys ir nuostabi dirva kūrybai. Institute igijo dailininko interjeristo specialybę ir dabar gyvena kaime. Tiesiai iš ten atvykęs pasikalbėti, jis lengvai sukremta provokacinių klausimų: ar praturtėtų jų muzika, grojant su brazilu AIRTU MOEIRA?

Audrius sako: „Šis juodasis muša afrikietiškus ritmus, pergryvendamas visa siela, ir priverčia mus žavėtis. Taip mes turime groti savo tautos muziką, susiliedami su ja ir atskleidami jos grožį bei prasmę kitiems... Dažnai žavi tai, kas egzotiška, kas nematyta ir negirdėta. Klaidžiojam į rytus ir vakarus, ieškodami išminties. Viskas yra čia pat — laikas pažinti savo tautos išmintį. Mes neprogrsuosime, jei rimtai nestudijuosime tautos meno, papročių ir dvasios. Nuplovėme tradicijų natūralaus perdavimo medį, laimė — šaknys liko. Gyvenant ir kuriant kaime, atsiveria pasauliai. Šeiminingė moka daugybę dainų, gaspadorius galanda dalgi, aria, garde kriokia paršai... Čia muzika — gyvenimo, kasdienybės dalis. Norint groti tautiškai, reikia ir gyventi tautiškai, su dainomis, papročiais, meile...“

Ar įmanoma mūsų visuomenėje taip gyventi?

Turime taip gyventi! Tai vienintelis kelias išlikti mūsų senai baltiška kultūrai. Reikia pradėti visų pirma nuo savo paties atgimimo ir sąžinės. Norėtume, kad toji muzika, kurią grojame gaivintų tautinę sąmonę ir dvasios giedrą...

Dainininkė Gintarė Jautakaitė, koncertavusi praėjusiais metais „Margučio“ pastangomis Chicagoje, dabar grįžusi į Lietuvą, kur dainavo Roko maršo koncerte Vilniuje. Nuotrauka Benedikto Krikštano (Kaunas)

Kultūrinė kronika

• **Bažnytinio meno muziejus** Kaune atsteigimo reikalą kelia Laima Šinkūnaitė *Literatūros ir meno* 1988 m. gruodžio mėn. 24 d. numerį. Pažymėdama, kad Tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje, Kaune, 1935 m. gegužės 13 d. buvo oficialiai atidarytas pirmas Lietuvoje Bažnytinio meno muziejus, kuriame tuo metu buvo surengta iš daugelio Lietuvos bažnyčių vertingų meno kūrinių, autorė siūlo seminarijai gražinti seniau jai priklausiusią Šv. Jurgio bažnyčią — dabartinį sveikatos apsaugos ministerijos sandėlį. „Bažnytinio meno muziejus pokario metais buvo negailestingai nusiaubtas ir išblaškytas“, rašo ji; seminarija vėl surinkusi ir sauganti nemažą

bažnytinės dailės kūrinių, tačiau jiems trūksta patalpų. Todėl siūloma išieiti: atkurti seminarijos Bažnytinio meno muziejų kaip M. K. Čiurlionio dailės muziejaus filialą. Nors straipsnyje to neminima, kaip žinoma, Bažnytinio meno muziejaus sumanytojas, steigėjas ir pirmasis direktorius buvo dailininkas Adolfas Valeška, dabar gyvenantis Beverly Shores, Indiana.

• **Vasario 16 dienos** proga Čiurlionio galerijoje, Chicagoje, rengiama bendra lietuvių dailininkų paroda *Dailė '89*. Šioje parodoje kviečiami dalyvauti lietuviai dailininkai, gyveną Jungtinėse Amerikos Valstybėse, Kanadoje, Europoje, Pietų Amerikoje ir Australijoje. Tikimasi, kad į šį kvietimą atsilieps

dauguma mūsų dailės kūrėjų. Paroda turėtų atspindėti šiuolaikinę jų kūrybą, siekius, idėjas, sumanymus, panašiai kaip pernykštėje parodoje *Dailė '88*, kuri buvo išstatyta IV-ojo Kultūros kongreso metu Toronte. Po premjerinės ekspozicijos Sky-light galerijoje, Toronte, *Dailė '88* keliavo į kitas lietuvių kolonijas — Los Angeles, Clevelandą, Washingtoną ir Rochesterį. Tikimasi, kad panašų pasisekimą turės ir naujoji paroda *Dailė '89*. Parodos atidarymas bus vasario 10 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Dailė '89 parodą organizuoja Algimantas Kezys. Adresas: 4317 South Wisconsin Avenue, Stickney, IL 60402. Telefonas: (312) 749-2843.

„Vakar ir visada“ filmas Chicagoje

ALGIMANTAS KEZYS

Filmas „Vakar ir visada“ buvo pirmą kartą pademonstruotas Filmų centre (1 East Erie Street), Chicagoje sausio 6 dieną. Filmą režisavo Gytis Lukšas, scenarijų parašė Marcelijus Martinaitis ir Gytis Lukšas. Filmo operatorius Rimantas Juodvalkis dalyvavo šiame reklaminiame naujo filmo kadru demonstravime, pranešdamas, kad tuo pačiu metu filmas yra rodomas ir Lietuvos kino teatruose. Chicagoje „Vakar ir visada“ filmo demonstravimą suorganizavo Saulius Mikaliukas.

Reklaminiame lapelyje pažymėta, kad tai 35 mm filmas, pagamintas 1984 metais. Jis nepretenduoja į dokumentalumą ar mokslinį tikslumą, o yra tarsi „dvasinė archeologija“, vaidy-

binio kino metodais rekonstruodama prasmingą tautos buitį, jos senovines tradicijas, apeigas, papročius ir ritualus.

Daugiausia buvo filmuota Romo Čekaus sodyboje, Meškučių kaime, netoli Alytaus. Tai bene vienintelė bešlikusi gyva klasiškinio išplanavimo sodyba Lietuvoje. Tačiau, kaip toliau kalba minėtas lapukas, filmo erdvė — poetinė. Joje sutelpa visa Eituvų, su būdingiausiais atskirų regionų liaudies papročių ir kūrybos pavyzdžiais.

Filmo pradžia: šiandieninis archeologas Vilniaus universiteto bibliotekoje varto senas, šimtametės knygas apie tautos buitį, pakyla, atsiranda prie pirkaitės, kur jo laukia, kaip sapne, senieji jos gyventojai — močiutė, vaikai, dukrų ir vaikų būrys. Be žodžių ar aiškinimų, tik ret-

karčiais ištartu poezijos haiku, bet beveik ištisai palydimas senovinių dainų tonais, filmas rodo vieną liaudies papročių epizodą po kito. Pro akis prabėga senos ūkio trobos, laukai, po to išbėgėja darbai — linų brukimas, šienapjūtė, duonos kepimas, javų kūlimas, puodų žiedimas, kaimo žaidimai, vestuvės ir t.t.

Filmo operatoriaus meniškai pasirinktos kaimo ir gamtos detalės, rodos, taip ir veda žiūrovą į rūgų lauką, prie lino žiedų bei dalgių kalėjų. Aktoriai — profesionalai, įskaitant ir penkia-metį berniuką, kuris, visur dalyvaudamas filme, tampa lyg jo pagrindinė žvaigždė. Aktorių veido išraiškos visada tylios, paslaptingos, rimtos. Bet taip ir reikia, kitaip praeitis sudabartėtų, prarastų jai prideramą mistiką ir pagarbą.

Šių liaudies papročių ir tradicijų autentiškumą visai netenka abejoti. Lapelyje pažymėta, kad filmą kurti padėjo Lietuvos Folkloro teatras, Valstybinis universiteto dainų ir šokių ansamblis, Liaudies buities muziejus, daug žymių mokslininkų, istorijos ir etnografijos specialistų.

Išskyrus vieną epizodą — kaimo bernų ir merginų vakaronę (užgavėnės? pabaigtuvės?), kur žybtelėjo ir pokštai, ir juokas, ir flirtas, likusioji filmo dalis režisuota statiškai — su minimumu judesio, minimumu šypsenos, minimumu atsipalaidavimo. Veikėjai vietomis atrodė lyg robotai. Judrusis berniukas įsispaudė atmintin irgi kaip rimto veido riteriukas. Jaunos merginos pilnose tautinių rūbų uniformose, susėdusios aplink stalą ir sudėjusios ant jo vienodai rankas, — kaip rafinuotos, bet negyvos lėlės. Pabaigos epizodas — priešvestuvinis jaunosios atsisveikinimas

su motina ir šeima — tik rimtis ir liūdesys. Jaunamartės puikūs, beveik ligi žemės plaukai šukuojami be žaismingumo, o lyg liejant asaras, garso juostoje nuskambant nejuokiams žodžiams „nedėkui motinėlei, nedėkui broleliui“. Per visą filmą nusidriekusi senovinių liaudies dainų tonai beveik be išimties minoriniai. Taip kad, pasibaigus filmui, bent šiam žiūrovui, susidarę įspūdis, kad sprendžiant iš mūsų senųjų tradicijų, esame nuliūdime skendinti tauta.

Liūdesys, atrodo, yra lietuvių tautos menai būdingas. Jis pasirodo mūsų rūpintojėliuose, skausmingose Dievo motinose, visuose šventuosiuose (tik velniukai kažkodėl atrodė nuotaikingi). Čia tik norėtusi suabejoti, ar šie ir panašūs mūsų liaudies meno ir tradicijų kūrėjai išreiškia pilną ir neiškreiptą lietuvių buitinę tikrovę, nebent priskirtume rimtį, susirūpinimą ir nuliūdimą tik tam mūsų istorijos laikotarpiui, kada valstiečiai ėjo baudžiavą ar kitaip valdžios ir dvarininkų buvo išnaudojami. Bet bendruose mūsų tautos bruožuose, kaip ir visur kitur, šalia liūdesio ir rimties yra ir džiaugsmo bei jaukumo. Gal mes rimti laikome naudą priedangą, kai rodomės kitiems. Nenorime pasirodyti nerimti.

Čia vertėtų prisiminti kitą, prieš keletą metų JAV rodytą etnografinį filmą apie Rusijos žydų kaimo gyvenimą — „Skripiorius ant stogo“ (Fiddler on the Roof). Šiame filme buvo užgriebta mažos ir neturtingos žydų kolonijos buitis, kuri buvo ir varginga, ir liūdna, ir net beviltiška. Bet tame filme parodyti kaimiški papročiai bei paties gyvenimo nuotaika buvo anaipol neliūdina. Vargas ten buvo parodytas savotiškoje didybėje, net pro juoko asaras. Nelaimės ir nepasisekimai čia palydimi linksma ir

„Toks gražus vakaras tyloje“ Nuotrauka Sauliaus Paukščio (Vilnius)
Is septynioliktosios Lietuvių fotografijos parodos, vykusios 1988 m. spalio mėn. 21-30 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

nerūpestinga daina. Nors gyvenimas ten buvo neginėtytinai tikras slogutis, bet jo dalyviai savo tradicijose sugebėjo pažvelgti į jį pro šviesesnius akinius, negu sugebame mes. Galbūt žydų tautos tradicijos turi kitus modelius negu mūsų. Jie, pavyzdžiui, gali sekti Jobo pavyzdžiu, kuris giedojo giesmes Dievui net ir tada, kada jis viską iš jo atėmė. Mes turime rūpintojėli, kuris kažkodėl nori liūdėti, net ir kai gyvenimas nėra toks blogas.

Šios pastabos apie liūdumą mūsų liaudies mene ir tradicijose jokių būdu nesumenkina filmo „Vakar ir visada“ meninės vertės. Jei negyva celiuliozė su cheminės sudėties emulsija pagyja žiūrovui išspausiti asaras, tai ir yra įrodymas, kad toje emulsijoje yra įkūnyta dvasios jėga, sugebanti jaudinti ir nepasiruosia verkti žmogaus širdį. Šis filmas turėtų būti parodytas platesnei Chicago lietuvių visuomenei ir nuvežtas į kitas mūsų kolonijas Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir Kanadoje.

Lietuvos „Anties“ roko grupės vadovas Algis Kaušpėdas.

Nuotrauka Šiaurio Narbuto (Kaunas)

Povilo Gaučio pasaulinės literatūros vertimų aruodas

ALGIRDAS GUSTAITIS

Rašytojas ir vertėjas Povilas Gaučys gimė 1901 m. lapkričio mėn. 18 d. Vyžuonų miestelyje, Utenos apskrityje. Gimnaziją baigė Ekaterinodare 1918 metais. Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, humanitarinius mokslus studijuoti pradėjo 1927 metais. Literatūra domėjosi jau jaunystėje. Jo mėgiamiausi rašytojai buvo Maironis, Lermontovas, Puškinas. Rašyti pradėjo 1918 metais. Vertė literatūros kūrinius iš svetimų kalbų į lietuvių kalbą.

Nepriklausomai Lietuvai rūpėjo kuo artimiausiai, kuo draugiškiausiai bendrauti su mūsų tautos giminačiais latviais, buvo stengiamasi į Latviją siųsti asmenis tatau puoselėjantiems, plečiantiems. Povilas Gaučys 1927 metais paskirtas vicekonsulu į Daugpilį. Latvijoje buvo gausios lietuvių gyvenvietės, jų ir dabar yra. Povilo Gaučio pastangomis tada Latvijoje buvo įsteigtas tinklas pradinė lietuviškų mokyklų. Mokiniams knygos parūpintos iš Lietuvos. Mokytojams atlyginimai taip pat buvo mokami iš Lietuvos. Latvijoje Povilas Gaučys išmoko latvių kalbą.

Nuo 1930 iki 1935 metų jis buvo Lietuvos konsulas Buenos Aires, Argentinoje. Netrukus išmoko ispanų kalbą ir pradėjo verst literatūros kūrinius iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą. Argentinoje jis taip pat talkino, steigiant lietuviškas mokyklas. Toliau mokėsi steigė Urugvajuje ir Brazilijoje. Išmoko ir portugalų kalbą, kurią vartoja didžioji Brazilija, pradėjo verst literatūrą ir iš portugalų kalbos į lietuvių kalbą.

Antrasis pasaulinis karas privertė jį palikti jo mylimą Lietuvą. Užsienyje įvairiai veikė Vokietijoje. Persikėlė į JAV-es. 1982 metais Lietuvių rašytojų draugija, kurios centras yra JAV-ese, Povilą Gaučį pakėlė garbės nariu, kaip nusipelnusį lietuvių literatūrai ir kultūrinei veiklai. „Atliekamu laiku“ Povilas Gaučys darbuodavosi kaip bibliografas ir yra sudaręs bei išpausdinęs nemaža tos srities darbų.

Norėdamas pagerbti Povilo Gaučio ilgos lietuviškos veiklos pasiekimus, jam pasiūniau lapą klausimui. Gal kiek pavėlavau, nes dėl labai nusilpusio regėjimo jam sunku smulkmeniškai rašyti, ne į visus užklaimus galėjo atsakyti. Prieš dešimtmetį įvykusio automobilio nelaimės jis buvo labai smarkiai sutrenktas, sulaužyta koja ir ranka. Pradėjo silpnėti akys ir šiuo laiku ranka rašyti negali, tik rašoma mašinėle, ir turi naudoti stipriausius padidinamuosius akinus. Todėl ir šį pasikalbėjimą pavyko parengti tik po kelių susirašinėjimų.

Be daugybės visuomeninių, kultūrinių darbų, Povilas Gaučys yra iš kitų kalbų (jis akcentą skiria ispanų ir portugalų kalbomis literatūrai) išvertęs gausybę knygų. Iš pateikto jo atliktų vertimų sąrašo Povilas Gaučys sutiko kiekvieną iš jų trumpai komentuoti turinio, ar veikalo istorinio konteksto, ar savo paties vertimui akstinio atžvilgiu. (Šios jo pastabos čia spausdinamos po pateiktais išverstų kūrinių ar vertimų rinkinių, išleistų ar dar tebesančių rankraščiuje, pavadinimais.)

1. *Arvede Barine. Šv. Pranciškus Asyzielis. Kaunas, 1925.*

— Tai poetiškai parašyta viduramžių vienuolio – mistiko šv. Pranciškaus biografija.

2. *Sidas Kampeadoras. Ispanų tautos epas. Kaunas, 1925.*

— Poemą sudarė Alexandre Arnoux. Ji vaizduoja ispanų kovą su maurais, kurie ilgus šimtmečius valdė Ispaniją, ir didvyriškus Sido žygdarbius.

3. *Rolando giesmė. Prancūzų tautos epas. Kaunas, 1927. Tame*

Jadvyga Paukštieinė

Povilo Gaučio portretas

epe minimi ir lietuviai (pagal istoriką Zenoną Ivinskį).

— Tai žymiausias prancūzų tautos epas, parašytas senąja prancūzų kalba. Akademiko Joseph Bedier perkurtas modernia prancūzų kalba. Po ranka neturėdamas knygos, negaliu patikrinti ar tiesiogiai minimi lietuviai. Vertimo knyga įvadą parašė prof. Vladas Dubas.

4. *Alexandre Dumas. Vilijus Tell. Vilnius, 1929.*

— Būdamas Daugpilyje ir dažnai susisiekdamas su Vilniaus krašto lietuviais, žinojau, kad jiems trūksta bendradarbių, todėl tą istoriją išvertiau, nes ji vaizduoja šveicarų kovą su okupantais, ir kaip tokią labai tiko Vilniaus lietuviams. Vilijus Tell pirma buvo išspausdintas Vilniaus lietuvių savaitraštyje, o paskui išleistas ir atskira knygele.

5. *V. Čudovskis. M. K. Čiurlionis. Kaunas: Židinys, 1930.*

— Tuo metu apie Čiurlionį lietuvių kalba nebuvo jokios literatūros. Dar Petrapilį mačiau garsiam rusų meno žurnale Apolon studiją apie Čiurlionį. Veliau Kaune netikėtai Baloserio bibliotekoje radau ir Čudovskio knygą. Kadangi Čiurlionio garbė beveik išimtinai buvo pagrįsta ta Čudovskio studija, ją išvertiau į lietuvių kalbą. Čudovskis, matyti, buvo nepalankus bolševikams, nes apie jį ir jo likimą nėra jokių žinių sovietinėse enciklopedijose.

6. *Tristanas ir Izolda. Kaunas, 1931.*

— Tai populiariausia vidurinių amžių legenda ne tik Prancūzijoje, bet ir Airijoje bei Vokietijoje. Vaizduoja tragišką meilę ir nepalaužiamą ištikimybę. Pagal ją Richardas Wagneris sukūrė savo garsiąją operą. Modernia kalba tą legendą paruošė prancūzų mokslininkas, akademikas Joseph Bedier. Buvo išversta iš 220-tojo leidimo.

7. *Johann Wolfgang von Goethe. Jaunojo Verterio kančios. Kaunas, 1932. Ar nebuvo lietuviuose ankstesnių šio veikalo vertimų?*

— Nebuvo. Jis buvo pirmas ne tik tuo metu, bet tebėra ir dabar.

8. *Aristofanas. Debesys. Kaunas, 1932.*

— Senovės graikų dramaturgas Aristofanas buvo niekieno nepalankytas komedijų kūrėjas. Jis aštriai pajuokia žmonių ydas. Pasirinkau „Debesis“ todėl, kad juose labai sumaniai ir kandžiai, nors ir neteisingai, pajuokiamas žymus filosofas Sokratas, kuris ir Lietuvoje buvo labiau žinomas už kitus graikų filosofus.

9. *Epiktetas. Gyvenimas ir raštai.*

— Kadangi rankraštis liko Kaune ir greičiausiai žuvo, nemačiau reikalo ką nors apie jį aiškinti.

10. *Aischilas. Prikaltas Prometėjas. Kaunas, 1932.*

— Už žmoniems gera padarymą (jiems suteikė ugnį) Prometėjas nubaudžiamas dievų, kurie jį prikalina prie uolos, o pėsrūs paukščiai drasko jo kūną.

11. *Lazarillo iš Tormes. Kaunas, 1940.*

— Manoma, kad jo autorius yra Hurtado de Mendoza. Lazarillo (išleistas 1554 m.) yra ispanų tikrovinio romano pradininkas. Labai tikroviškai ir kandžiai vaizduoja to meto ispanų visuomenę.

12. *M. Karelin. Antikinės pasaulėžiūros žlugimas.*

— Rankraštis irgi liko Kaune.

13. *Leo. Romėnų literatūros istorija.*

— Studentams buvo labai reikalinga ši knyga. Jau buvo pradėta spausdinti Kaune. Daili-

ninkas Jonas Rimša, man prašant, buvo nupiešęs 20 romėnų rašytojų portretus ir buvo nuliestos klišės. Deja, užėjus bolševikams, rinkinys buvo išbarstytas.

14. *Alexandro Herculano. Kunigas Eurikas.*

— Rankraštis liko Kaune. Alexandro Herculano – žymus portugalų rašytojas, išgarsėjęs savo istoriniais romanais ir parašęs Portugalijos istoriją. Vaizduoja labai poetiškai portugalų kovas su maurais, okupavusiais visą Portugaliją. Labai apgailestauju, jeigu šio vertimo rankraštis bus žuvęs Kaune.

15. *Camilo Castelo Branco. Pražūtingoji meilė.*

— Rankraštis irgi liko Kaune. Camilo Castelo Branco – kitas labai žymus portugalų rašytojas. Jo romanas Pražūtingoji meilė nepaprastai dramatiškai ir kartu lyriškai parašytas veikalas. 1940 metais jį baigiau versti. Jei turėčiau geresnės akis, naujai jį versčiau, nes tai tikras šedevras.

16. *Hugo Wast. Auksas.*

— Hugo Wast (Martinez Suvaria), žinomas Argentinos rašytojas, be daugelio kitų romanų parašė ir Auksą, kuriame vaizduoja žydų isikūrimą Argentinoje, jų praturtėjimą. Romane gale svarbiausias veikėjas pereina į katalikų tikybą. 1940 metų pradžioje jį pradėjo spausdinti Šv. Kazimiero draugija, tačiau nesuskubo išspausdinti. Užplūdas komunistams, rinkinys buvo išbarstytas. Knyga būtų buvusi apie 400 puslapių.

17. *R. Gallegos. Laukinė moteris.*

— Buvo išspausdinta Draugo atkarpoje 1962 metais. Atskira knyga neįsileista, nes okupuotoje Lietuvoje išėjo kitas jos leidimas, pavadintas *Fonja Barbara*.

18. *Pietų kryžiaus padangė. Lotynų Amerikos rašytojų novelių antologija. Chicago, 1953.*

— Į ją įdėta penkiolikos valstybių žymiausių rašytojų 65 novelės. Įeina: Argentinos, Brazilijos, Bolivijos, Čilės, Ekvadoro, Gvatemalos, Honduro, Kolumbijos, Kubos, Meksikos, Nikaragvos, Peru, Salvadoro, Urugvajaus, Venecuelos rašytojų kūriniai.

19. *J. E. Rivera. Amazonės džiunglės. Chicago, 1974.*

— J. E. Rivera yra vienas iš pačių garsiausių Kolumbijos rašytojų ir poetų. Jo vienintelis romanas *Praraja* (Amazonės džiunglės) vaizduoja nesėkmingą lai-

kų gumos rinkėjų gyvenimą. Veikia ne tik žmonės, bet ir pati gamta, kuri yra žmonių priešas. Išverstas į daugelį kalbų.

20. *Anglų novelė. Buenos Aires, 1974. Tarp kitko, kodėl novelių rinkinys vadinamas „novelė“?*

— Kadangi knygoje sutelktos tik anglų novelės, akcentuojama pats novelės žanras. Rinkinyje – 25 žymiausių anglų rašytojų novelės. Išspausdinta Buenos Aires, nes ten spaudos išlaisdymo buvo per pusę mažesnės.

21. *Portugalų novelė.*

— Rinkinys atskleidžia portugalų novelės istorinę raidą, ne vieno kurio laikotarpio. Apima visus šimtmečio geriausius portugalų rašytojus. Figūruoja 33 žymiausių portugalų rašytojų su 34 novelėmis.

22. *Amerikiečių rašytojų novelių antologija.*

— Išverstos 22 rašytojų 24 novelės. Tarp jų: Nathaniel Hawthorne, Edgar Allan Poe, Herman Melville, Mark Twain, T. B. Aldrich, Ambrose Bierce, Henry James, O. Henry, Theodore Dreiser, Sherwood Anderson, Jack London, Willa Cather, Ring Lardner, Conrad Aiken, William Faulkner, Emerson Bennett, John Steinbeck, William Saroyan, Eudora Welty, Ernest Hemingway.

Kol kas leidejo neieškojau, nes visų pirma rūpėjo išleisti anksčiau paruostus darbus. Šis atliktas prieš maždaug šešiolika metų. Kas bus su mano knygom, negaliu pasakyti. Rankraščiuose likusių veikalų likimas neaiškus. Blogiausiai atveju atsidsurs Lietuvos rašytojų draugijos ar Pasaulio lietuvių archyve.

23. *Herman Melville. Moby Dick (Baltasis banginis).*

— Devyniolikto amžiaus amerikiečių rašytojo Herman Melville *Moby Dick* laikomas vienu iš dešimties žymiausių pasaulio romanų. Simboliškai vaizduojama žmogaus kova su blogiu. Išverčiau, kiek sutrumpinęs. Išleidau įvairių banginių rūšių aprašymus, neturintįs nieko bendro su romano eiga. Pagal jį buvo susuktos trys filmai. Visi išpildyti, tačiau pilnai neatskleidžia romano esmės.

(Povilo Gaučio iš anglų kalbos išverstas Herman Melville romanas *Moby Dick* – „Baltasis banginis“ šiuo metu yra spausdinamas *Draugo* kasdieninėje atkarpoje. Red.)

24. *Miguel de Unamuno. Vienos aistros istorija. Romanas. Chicago, 1971.*

— Ispanų poetas, rašytojas ir filosofas Miguel de Unamuno pavydo aistrą laiko viena iš plačiausiai išsišakojusių. Pavydas gali būti garbės, meilės, turto, visuomeninės padėties.

25. *P. Baroja. Jūra („Shanti Andia“).*

— Shanti Andia yra vieno basko jūrų kapitono pavidarė, bet kadangi lietuviams nieko nesako, romaną pavadinau „Jūra“, nes tai vaizdingesnis ir patrauklesnis pavadinimas. Kadangi romaną lengviau išleisti negu poeziją, tai pirmiausia stengiuosi išleisti mažą paklausą turinčią poeziją, o tik vėliau ir romanus. Šioji knyga bus daugiau kaip 300 puslapių.

26. *Pedro Antonio Alarcon. Trikampė skrybėlė. Išversta 1974 metais.*

— Pedro Antonio Alarcon parašė daug gerų romanų, tačiau išgarsėjo savo trumpesniu novelėm ir ypač „Trikampė skrybėlė“ – labai trumpu romanu ar kiek ilgesne novele, kur satyriškai vaizduojamas senas mergininkas. Žymus ispanų kompozitorius sukūrė pagal ją puikų baletą, o kiti kompozitoriai parašė net tris operas. Jos apimtis – apie 80 puslapių.

27. *Azorin. Rinktinės novelės. Chicago, 1979.*

— Azorin (Jose Martinez Ruiz), ispanų rašytojas, reikšė kaip (Nukelta į 4 psl.)

Josif Brodsky

Josif Brodsky

PRAPLAUKIA DEBESYS

Ar girdi, ar tu girdi giraitėje vaikų dainavimą, prie sidabrinių medžių skambančius, skambančius balsus, sutemų ore palaipsniui dingstančius, nutolstančius, sutemų ore dingstančią padangę?

Žvilgą lietaus siūlai tarp medžių susipina ir negarsiai šlama balzganose žolėje. Ar tu girdi balsus, ar matai su raudonom šukom plaukus, mažus delnelius, išskeltus prie šlapios lapijos?

„Praplaukia debesys, praplaukia debesys ir gesta...“ – tai vaikai dainuoja ir dainuoja, juodos šakos užia, balsai iškyla tarp lapų, tarp neryškių kamienų, sutemų ore jų negalima apinti, nei gražinti atgal.

Tik šlapi lapai lekia vėjuje, skuba iš giraitės, nuskrenda, lyg kad girdi kažkokį rudens šaukimą. „Praplaukia debesys...“ – tai vaikai dainuoja naktį, naktį, nuo žolės iki viršūnių visa – plakimas, visa – balsų virpėjimas.

Praplaukia debesys, tai gyvenimas praplaukia, praėina. Priprask, priprask, tai mirtį mes savyje nešiojames, tarp juodų šakų debesys su balsais, su meile... „Praplaukia debesys...“ – tai vaikai dainuoja apie viską.

Ar girdi, ar tu girdi giraitėje vaikų dainavimą, žvilgą lietaus siūlai susipina, skambūs balsai, šalia siaurų viršūnių naujose sutemose akimirka matai iš naujo, matai iš naujo užgesusią padangę?

Praplaukia debesys, praplaukia, praplaukia viršum giraitės. Priprask, priprask, tai mirtį mes savyje nešiojames, tarp juodų šakų debesys su balsais, su meile... „Praplaukia debesys...“ – tai vaikai dainuoja apie viską.

Kažkur liejasi vanduo, palei rudens tvorą, palei neryškius medžius naujose sutemose dainavimas, tik verkti ir dainuoti, tik lapus sukrauti, tik verkti ir dainuoti, tik verkti ir dainuoti, tik gyventi.

Vertė Povilas Gaučys.

Josif Brodsky, 1987 metų Nobelio literatūros premijos laureatas, rusų naujosios kartos poetas, gimė 1949 m. Leningrade, žydų šeimoje. Išmokęs anglų, ispanų ir lenkų kalbas, vertimais pelnesi pragyvenimą. Savo eilėraščius spausdino rusų pagrindinio žurnale *Sintaksis* ir jie plito mašinėlėmis perrašytais lapeliais. 1964 metais jis buvo suimtas ir nuteistas penkeriems metams kacetų už „parazitizmą“. Jo teismo byla sukele Vakarų susidomėjimą ir žymių asmenų užtarimą. Po pusantrų metų jis buvo paleistas, o 1972 metais jam buvo leista išvykti į Vakarų. Dabartiniu metu jis gyvena Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Brodskio pažiūra į gyvenimą yra tragiškai ironiška ir atitinka jo paties likimą. Jo vaizduojamas kraštovaizdis dažnai smėliškas. Brodskis nuolat kelia krikščionybės ir kultūros problemas ir ta prasme jo poezija yra giliai religinė. – P.G.

Lietuviai rašytojai su svečiu Charles Angoff, lietuvių literatūros vertėju į anglų kalbą, 1969 metais Chicagoje. Jaunimo centro sodelyje: (iš kairės) a.a. Aloyzas Baronas, Povilas Gaučys, Charles Angoff ir Anatolijus Kairys. Nuotrauka a.a. Vaclovo Noreikos

Anatolijaus Kairio romanas „Viena širdis“

EDITA NAZARAITE

Anatolijus Kairys. Viena širdis. Romanas. Chicago: JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba, 1988. Spausdino „Draugo“ spaustuvė. Tiražas — 1,200 egzempliorių. Viršelis — dailininko Tomo Leipaus. 192 psl. Kaina — 7 dol. Gaunama „Drauge“ — su persiuntimu 9.50 dol. Illinois valstybės gyventojai pridėda 0.64 dol. valstybės mokestį.

Premijuotą Anatolijaus Kairio romaną *Viena širdis* išleido JAV LB Švietimo taryba 1988 metais. Žaismingą knygos viršelį sukūrė dailininkas Tomas Leipus.

Produktyvus rašytojo Anatolijaus Kairio naujasis romanas nedidelės apimties, 192 puslapiu, bet ne dėl to jį galima perskaityti vos ne vienu ypu — romanas sukomponuotas labai paprastai, bet su išmoningu patrauklumu. Tai dviejų lietuvių jaunuolių dialogas laišku forma. Susirašinėja mergina ir vaikinai: Živilė gyvena okupuotoje Lietuvoje, o Eimutis — Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Į jų korespondenciją kelis kartus įsiterpia su savo laiškais ir Živilės sesuo Raminta.

„Naujosios eros“ kolūkyje vegetuojanti Živilė savo pirmame laiške be jokių užuolankų rašo: „Aš noriu susirašinėti su Amerika, bet neturiu su kuo: nei giminių, nei draugų, nei pažįstamų“.

Jaunuolės smalsumas ir drąsa

nugali, prasideda gražus susirašinėjimas. Pradžioje skaitytojui

kyla daug nesiškimų, itarimų,

nes savo laiškus Živilė rašo

šiuolaikiška „ezopine kalba“, ir

kai kurių jos klausimų naivumas

ar net absurdiškumas išmūša iš

vežių. Tačiau „ezopinė kalbė-

seną“ yra sudėtinė tarybinio

gyvenimo dalis, tad su tuo grei-

tai apsipranta jos laiško draugas

Anatolijus Kairys

Nuotrauka Jono Urbono

Eimutis, jis stengiasi tokiu pačiu tonu išlaikyti šiuos rašytinius pasikalbėjimus. Eimutis pasakoja Živilėi apie Ameriką: „Yra Baltieji rūmai, juose gyvena prezidentas, aplink jį raudonų rožių krūmai, o tarp jų — rašomasis stalas, bet prie jo niekas nei sėdi, nei guli, tik per didžiulias šven-

tes ateina nusifotografuoti. Labai daug skanaus kvapo, todėl, kas patenka į Vašingtoną, tuojau užmiega“. Pasakodamas apie Amerikoje švenčiamą Vasario 16-os šventę, kas ten veikiama ir kalbama, Eimutis nevengia atviros ironijos: „Mūsų oratoriai mėgsta paskraidyti vos žiūri-

moje aukštumoje — kuo mažiau supras, tuo geriau. Sugrius Atėnai, kaip sugriuvo Roma, sugrius Vašingtonas, kaip sugriuvo Paryžiaus po žemės drebėjimo Japonijoje... Tik Maskva amžina... Mūsų kultūra nesunaikinama — jos nėra! Mūsų samonė pabudo — jau išsimiegojome! Mūsų tauta neįveikiama — ji nekovoja“. Skaitant tokius ir panašius tekstus, apima itarumas — neįtikėtina, kad jaunas žmogus gali taip giliai mąstyti, taip sklandžiai lietuviškai reikšti savo mintis, kai tuo tarpu viename laiške jis rašo, kad nelankęs ir nebaigęs jokios lietuviškos mokyklos. Tačiau iš tolimesnio jų susirašinėjimo ši „maža“ paslaptis išaiškėja.

Šiek tiek abejonių sukelia Živilės pasakojimai ir samprotavimai, kuriuose atskleidžiamas tikras tarybinio gyvenimo ir jo kasdienybės komizmas ir tragizmas. Kiekviena Živilės papasakota istorija, kiekviena paliesta tema yra giliai išgyventa, persmelkta meile ir kančia, tačiau ar iš tikrųjų gali šitaip mąstyti paprasta kaimo mergelė, vos šešiolikos-septyniolikos, gyvenanti kažkokio kolūkio gūduose? Dar nenustebins tokia Živilės laiško Eimuičiui ištrauka: „Už dienos kitos — gruodis. Ateina žiemos šalčiai ir šventės, ateina Naujieji metai. Visi jų laukia, nežinia kodėl, nieko nauja jie neatneša, gal tik seną nusineša — ir tai gerai...“ Tačiau kiti Živilės samprotavimai pribloškia savo ne pagal metus dideliu intelektu. Ji rašo Eimuičiui: „Reikia neužmiršti, kad mūsų krašte laidoja gyvuosius, o lavonai gyvena karališkai. Sutartinai tyli ir sutartinai laikosi vandens paviršiuje — neskeista. Tai ne misterija“. Arba kita ištrauka:

„Realistinė gerovė ir darbo klasės sąmoningas žygis į nesąmoningą rytojų yra socialistinės visuomenės kolektyvinė savisauga!“

Kažkuriame laiške Živilė tiek išsidrąsina, jog parašo: „Don Kichotą visa klasė yra skaičiusi — kova su vėjo malūnais nėra mums svetima, tik juoktis tenka pro ašaras. Kaip Amerikoje doleris, taip Lietuvoje partija — dievas!“

Be abejo, atkakliji Živilės sąmoningumo ir brandumo atžvilgiu yra greičiau išimtis, nei taisyklė okupuotos Lietuvos kaimo jaunuolių tarpe. Bet, antra vertus, meninė tiesa turi savo logiką, todėl ši detalė iš esmės romanui nekenkia. Tiesa, pasitaiko keli netikslumai, pvz., nūdieninėje Lietuvoje svorio ir ilgio matai ne svaras ir pėda, bet kilogramas ir metras. Nepaisant smulkmenų, romanas parašytas sklandžiai, gyva kalba. Laiškai, pasakojantys apie gyvenimą anapus ir šiaurės Atlanto, nuotaikingi, itin kontrastingi. Perskaityti vieno jaunuolio laiško, tuoj mago kito atsakymas, tad nuo knygos sunku atsitraukti, ji parašyta intriguojančiai, o tai ir liudija rašytojo Anatolijaus Kairio meninį meistriškumą.

Šis jaunatviškas, bekompromisinis laiško dialogas pasibaigia

minorine gaida, niūriomis spal-

vom, bet skaitytojo nenustebina,

atvirkščiai — skaitant ne sykį

nusistebi, jog Živilė teberašo savo

unikalius laiškus. Juk visi žino,

kad „didysis cenzorius“ anapus

sujaukė ne vieną, ne dešimt, ne

šimtą, o šimtus tūkstančių gy-

venimų ir likimų.

Laiškas, dar neatplėšus voko,

kažkuo primena viltį. Romano

pabaigoje, kai jaunųjų lietuvių

susirašinėjimas nutrūksta, rašy-

tojas Anatolijus Kairys visgi ska-

itytojui palieka šokią tokią viltį

— toli toli, dangaus žydrynę

balta laiška, o gal tą laiška

nešanti baltį.

Dabartinis Lietuvos konsulas Chicagoje Vaclovas Kleiza su Povilu Gaučiu, buvusiu Lietuvos vicekonsulu Latvijoje bei konsulu Argentinoje, Čiurlionio galerijos 30 metų sukaktuvinėje šventėje 1988 m. sausio mėn. 30 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Povilas Gaučys buvo vienas iš Chicagoje Čiurlionio galerijos steigėjų.

Nuotrauka Jono Tamuličiaus

Povilo Gaučio pasaulinės literatūros vertimų aruodas

(Atkelta iš 3 psl.)

romano, novelių ir kritikos autorius. Išgarsėjo savo trumpomis novelėmis. Turėjo nepaprastai grakštų, lengvą stilių. Jam labai būdinga atkreipti dėmesį į kokią įvykio ar daikto smulkmeną ir tą padaryti centrine novelės tema. Buvo labai kūrybingas ir našus. Turėjo didelės įtakos jaunajai ispanų rašytojų kartai.

28. *Federico Garcia Lorca. Bernardos Albos namai.*

— Federico Garcia Lorca, garsumo ispanų poetas ir dramaturgas, Ispanijos pilietinio karo pradžioje buvo Franco kareivių sušaudytas be jokios kaltės ir be teismo. Jo dramoms buvo ir tebėra statomos daugelyje Vakarų ir Rytų Europos teatrų. Mūsų teatralams prašant, išverčiau vieną jo tragediją, „Bernardos Albos namai“, kurioje visi aktoriai yra moterys. Deja, kaip žinote, Chicagoje buvo daug režisierių, bet iki šiol nėra lietuvių teatro. Taigi ir ta tragedija paliko nesuvaldintą ir neišspausdintą.

29. *Atgimusi daina. Ispanų poezijos antologija. Chicago, 1986.*

— Ispanų dabartinė poezija pergyvena renesanso amžių. Jų poezija verčiama į daugelį kalbų. Šią savo antologiją galutinai baigiau tik 1986 metų pradžioje. Ją redagavo dr. Stasys Goštautas, o įvadą parašė Yale universiteto profesorius Manuel Duran. Kalbą peržiūrėjo poetas Alfonsas Tyruolis. Knyga turi daugiau kaip 300 puslapių.

30. *Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologija.*

— Ispanų Amerikos naujosios poezijos antologija, pavadinta *Atogrąžų saule*, išėjo 1981 metais. Yra 587 puslapių. Redagavo dr. Stasys Goštautas. Tai stambiausia lietuvių kalba poezijos antologija. Joje sudėta 18 Pietų ir Centro Amerikos valstybių poetų eilėraščių vertimai, išskyrus Braziliją ir Haiti. Brazilijos poezijai skirta atskira antologija.

31. *Portugalijos naujosios poezijos antologija. (Rankraštys.)*

— Portugalija labai turtinga poetais. Mano antologija apima 40 žymiausių portugalų poetų. Brazilai praturtino portugalų kalbą daugybe indėnų bei negrų kalbų žodžių, tačiau iš esmės tai

yra ta pati portugalų kalba. Dabartiniai metu portugalškai kalba apie 120 milijonų žmonių. O dėl Brazilijos, tai ji yra beveik lygi JAV savo plotu. Jos teritorija yra milžiniška. Antologija jau galutinai baigta. Dabar ieškau portugalškai mokančio asmens, kuris patikrintų vertimų tikslumą. Greičiausiai tokį gal rasiu.

32. *Brazilijos naujosios poezijos antologija.*

— Brazilijos poezijos antologija pavadinau *Lianų liepsna*. Ji išspausdinta Chicagoje 1986 metais. Knyga yra beveik 300 puslapių.

— 33. *J. I. Kraszewski. Vitolio rauda. Chicago, 1977.*

— A. A. prelato J. Karaliaus dosnumu *Vitolio rauda* labai puošniai išleista. Tai pirmą kartą lietuvių kalba išvertė Andrius Vištelis (Višteliauskas). Išleista 1837 metais Vilniuje. Tai buvo pirmas stambesnis lietuvių kalbą vertimas. Tačiau jo kalba gan sunkiai paskaitoma. Antrą kartą ją išvertė 1924 metais Faustas Kirša. Aš ją verčiau tiesiai iš lenkų kalbos.

34. *Ludvig Holberg. Perkeistas kaimietis. Komedija.*

— Danų 18 šimtmečio dramaturgas buvo labai populiarus visoje Europoje komedijų rašytojas. Jo „Perkeistas kaimietis“ vaizduoja pono išeidžių nigrdytą ir pono rūmuose paguldytą ir ponu perrengtą kaimietį. Tarnų įtikinimas, kad jis tikrai yra dvaro ponas, jis pradeda rodyti savo valią ir norus. Iš čia komiškos situacijos. Pasaulinėje literatūroje tokiom temom praeityje buvo gausu veikalų. Vienas iš garsiausių yra ispanų dramaturgo drama „Gyvenimas — sapnas“, bet čia princas paverčiamas elgeta. Išverčiau Holbergo komediją 1972 metais, norėdamas praturtinti mūsų teatrų repertuarą. Ją galėtų statyti ir jūsų Los Angeles Dramos sambūris.

— Šia proga norime padėkoti žurnalistui Algirdui Gustaičiui už rūpestį nuvesti rašytojo ir vertėjo Povilo Gaučio įrašą į mūsų vertimų literatūrą, o Povilui Gaučiui — už idėjų retrospektyvinį žvilgsnį į unikalią jo atliktą darbą mūsų kultūrai. — Red.

„Išraižyta gintare“ —

Arts Club Theatre vakarai New Yorke

New Yorko pabaltiečių aktorių kolektyvas Arts Club Theatre tęsia savo pastatymų 1988-1989 metų sezoną su programa, pavadinta „Etched in Amber“. Tai dramatinio pobūdžio vakaras, kuriame bus skaitoma lietuvių poezija, rašyta okupuotoje Lietuvoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse, versta į anglų kalbą. „Etched in Amber“ yra spektaklis, kurį sudaro teatrinis montažas iš kūrinių tokių autorių, kaip Nobelio premijos laureato ir Sovietų Sąjungos disidentų, žmogaus teisių gynėjo Jozef Brodsky, New Yorko avangardinių filmų gamintojo, poeto Jono Meko, poetės Salomės Nėries ir Czesław Milosz, 1980 metų Nobelio literatūros premijos laureato, gimusio Lietuvoje, save laikantį pusiau lietuviu ir pusiau lenku.

Kiti poetai, kurių kūryba įtraukta į šią teatrinę programą, yra literatūros mokslininkas ir vertėjas Tomas Venclova, vienas iš Lietuvos Helsinkio grupės steigėjų ir dabar literatūros profesorius Yale universitete, ir Sigita Geda, vienas iš Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio vadų, kurio pastangos politines permainas susieti su literatūriniais rūpesčiais neseniai buvo aprašytos pasikalbėjime su juo *The New York Times* dienraštyje.

Taip pat bus skaitomi Bernardo Brazdžionio, Liūnos Sutemos, Leonardo Andriekaus, Raymond Filip (Filipavičiaus), Kazio Bradūno, Juditos Vaičiūnaitės, Justino Marcinkevičiaus ir kitų lietuvių poetų eilėraščiai, versti į anglų kalbą.

Ši teatrinė pastatymų režisuoja aktorė Rasa (Lišauskaitė) Allan Kazlas, joje dalyvauja aktoriai:

Ronald Drews, Kyle McMahan, Andrea Mead, M.D. Poole, Robert Ruffin ir Mary Ethel Schmidt.

„Etched in Amber“ spektaklių datos: nuo sausio 27 iki vasario 11 dienos, penktadieniais ir šeštadieniais 8:30 val. vak. ir nuo sausio 29 iki vasario 12 dienos, sekmadieniais 2 val. p.p. Spektakliai vyksta Our Lady of Vilnius Church (Aušros Vartu parapijoje), 570 Broome Street (į

vakarus nuo Varick), Manhattan. Rezervacijoms skambinti telefonu (212) 673-5636. Informacijų galima kreiptis pas Linda Pakri, telefonas (212) 575-5566.

Pabaltiečių teatrinei trupei Arts Club Theatre vadovauja estė režisierė Linda Pakri, aktoriai Paul Taylor Robinson ir Arūnas J. Čiuberkis. Ši naujausia Arts Club Theatre projektą lėšomis yra parėmęs Lietuvių Fondas.

Arts Club Theatre vadovai: Arūnas J. Čiuberkis ir Linda Pakri (dešinėje) su Rasa Allan Kazlas (viduryje). „Etched in Amber“ pastatymo režisierė.

Lexicon Lithuanicum

(Atkelta iš 1 psl.)

gal kam nors parūpės pasiaiškinti, ką tie Prūsijos lietuvininkai sėjo ir sodino, ką jie valgė ir gerė, ką augino, kuo žemę dirbo, ką upėse ir miškuose turėjo. O sėjo jie rūgius ir kviečius, miežius ir avižas, žirnius ir net visokius, sodino pupas ir agurkus, bet bulvės, to jos valgyti nenorėjusių vokiečių vadinamo velnio obuolio, žodyne dar nėra. Žemei dirbti turėjo arklą ir akėčias, bet plūgo dar nebūta. Valgė duoną,

bet išsikėpavo ir pyrago ir net karvojaus Velykoms. Laikė kiaules ir valgė lašinius, dešras, vėdarus. Upėse galėjo pasigauti lydekų, lašišų, vėžių, vėgelių, vijūnų. Ir meškeres pažinojo. Laikė karves, avis, ožkas, vištas, žąsis, antis. Avėjo batus, na ginėmis ir vyžomis.

O miškuose būta meškų, vilkų, briedžių, stirnų, lūšių, sabalų, kiaunių, voverių, žebenkščių. Žodys mini ir kupranugarį, kuris vadintasi verblūdu, bet turbūt jais Prūsijos gyventojai nesinaudojo, o i tą žodžių šaltinį jis pateko, nes reikalingas biblijos gyvūnijai suprasti. Tam reikalingi ir liūtas ir žodyną bus patekęs. Laukiniai paukščiai, aišku, buvo tokie, kaip ir kitose Lietuvos žemėse. Iš laukinių uogų minimos žemuogės, avietės, gervuogės, girtuoklės, spanguolės, bet bruknės ir mėlynės, tas, rodos, labiausiai mėgiamas rinkti, virti ir laikyti, kad žiemą būtų kuo pasiskaniinti, žodyno autorius bus užmiręs įrašyti. Argi jos būtų neaugusios lietuviškose Prūsų žemėse?

• **Dr. Petro Joniko veikalo Lietuvių kalba ir tauta amžių būryje** sutiktuvės įvyks vasario 5 dieną, 2 val. p.p. Lietuvių tautiniuose namuose, Chicagoje. Su nauja knyga supažindins dr. Antanas Klimas iš Rochesterio.

ATITAIŠYMAS

Kęstučio K. Girmūnas knygos *Partizanų kocos Lietuvoje* Vytauto Vardžio recenzijoje „Partizanų karo problemos teorijoje ir istorijoje“ *Draugo* kultūrinio priedo 1989 m. sausio mėn. 7 d. laidoje (1 psl. 4-oje eilutėje, apačioje) išspausdintas skelbimas: „Dr. Tomo Remeikio straipsnis pasirodė *Lituanus* žurnale (1982), vėliau kaip knygos skyrius tome, pavadintame *Opposition to Soviet Rule in Lithuania* (1980)“. Turėjo būti: „Dr. Tomo Remeikio straipsnis pasirodė *Lituanus* žurnale (1982), o vėliau knygos skyrius tome, pavadintame *Opposition to Soviet Rule in Lithuania* (1980)“. Už įveiktą klaidą autorius atsiprašome.